

وظایف مادر در تربیت جنسی فرزندان

فاطمه لطفی کهدوئی^۱

چکیده

غریزه جنسی یکی از غرایز انسان ها است که نقش زیادی در سلامت روح و جسم آن ها دارد. کنترل این غریزه نقش مهمی در سعادت و شقاوت انسان ها دارد. مادر به عنوان مهمترین و تاثیرگذارترین فرد خانواده تاثیر زیادی در تربیت فرزندان دارد و تربیت جنسی به عنوان بخشی از تربیت کودک، از اهمیت ویژه ای برخوردار است. در این مقاله تلاش شده است با استفاده از منابع کتابخانه ای، وظایف مادر در تربیت جنسی فرزندان مورد بررسی قرار گیرد. مهمترین وظیفه مادر در تربیت کودک از نظر جنسی؛ رعایت پوشش مناسب در خانه، تمایز گذاشتن در تربیت دختر و پسر، جداسازی مکان خواب، پوشاندن شرمگاهی فرزندان و نظارت بر معاشرت فرزندان است.. مادر با شناخت وظایف خود در قبال فرزند و رعایت عوامل جلوگیری کننده از انحرافات جنسی فرزندان می تواند وظایف خود را در تربیت جنسی فرزند به خوبی ایفا کند.

کلیدواژه ها: مادر، وظایف مادر، تربیت جنسی ، فرزندان

۱ . طلبه سطح ۲، مدرسه علمیه معصومیه یزد.

مقدمه

غریزه جنسی، همانند دیگر ابعاد انسان، نیازمند تربیت است و هر فرهنگ و ایده ای، نوع خاصی از تربیت را در پیش می گیرد. از دیدگاه اسلام، تربیت جنسی، یعنی فراهم سازی زمینه های رشد و پرورش غریزه جنسی به گونه ای که هم عفت جنسی حاصل شود و هم سلامت جنسی. این از ویژگی های دیدگاه دین است که علاوه بر سلامت جنسی، به عفت جنسی نیز می اندیشد.^۱

مادران بیشترین فرصت تعامل را در حساس ترین دوره های رشد کودک دارند و معمولاً فرزندان اولین تجارب مرتبط با تربیت جنسی از جمله در آغوش بودن، لمس شدن و... را در خانواده و به خصوص همراه مادران تجربه می کنند از طرفی خود مادران نیز در مواجهه با این تجارب نیازمند مهارت های تربیت جنسی مختلفی هستند و اولویت آموزش و تربیت جنسی با مادران است. به دلیل اهمیت این موضوع در این مقاله به بررسی نقش مادران در تربیت جنسی فرزندان پرداخته ایم.

در این زمینه پژوهش هایی صورت گرفته است از جمله کتاب « کتاب تربیت جنسی کودکان: صفر تا نه سال راهنمای والدین به زبان ساده » نوشته فاران حسامی که در سال ۱۳۹۶ توسط نشر دانه به چاپ رسیده است و کتاب « نقش مادران در تربیت دینی فرزندان » نوشته محمد احسانی که در سال ۱۳۸۷ توسط مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران به چاپ رسیده است.

پایان نامه « بررسی تربیت جنسی در آموزه های فقهی » نوشته مصطفی فرع شیرازی که در سال ۱۳۹۳ در دانشگاه فردوسی مشهد رفاع شده است و پایان نامه « نقش مادر در تربیت فرزند در دوره جوانی از دیدگاه اسلام و علم (اخلاقی، دینی، ارزشها، جنسی، دوست و شخصیت جوان) » نوشته فاطمه طبیبی که در سال ۱۳۹۱ در حوزه علمیه خراسان دفاع شده است.

۱ . محمدی ری شهری، حکمت نامه کودک، ص ۲۰۱.

مقاله «درآمدی بر تربیت جنسی فرزندان» نوشته اسماعیل نساجی که در سال ۱۳۹۷ در مجله درس‌هایی از مکتب اسلام منتشر شده است و مقاله «نقش خانواده در تربیت جنسی کودکان» نوشته محمدجواد صادقی که در سال ۱۳۹۸ در مجله شباک منتشر شده است.

پژوهش‌های معرفی شده در زمینه تربیت جنسی نگاشته شده است ولی هیچ کدام به وظایف مادر در تربیت جنسی فرزندان به طور کامل نپرداخته است.

هدف از نگارش این مقاله معرفی وظایف مادر در تربیت جنسی فرزندان و توجه بیشتر والدین به این امر مهم است؛ بنابراین تلاش شده است تا به این سؤال پاسخ داده شود که مادران در تربیت جنسی فرزندان چه وظایفی دارند.

مفهوم تربیت جنسی

تربیت جنسی، به معنای فراهم آوردن زمینه رشد متناسب غریزه جنسی، همراه با رشد دیگر جنبه‌های جسمی و معنوی انسان و نیز پیش‌گیری از انحراف‌ها و لغزش‌های مربوط به آن است. پرورش درست نیازهای جنسی فرد، مستلزم آموزش و دادن اطلاعات کافی به وی در این باره است؛ زیرا رفتار جنسی انسان بر آگاهی‌ها و نگرش‌هایی مبتنی است که وی در این حوزه رفتاری دارد. بر این اساس، مربیان باید شرایط فردی و اجتماعی را به گونه‌ای فراهم آورند که با رشد متعادل و طبیعی امیال جنسی، بر آگاهی‌های متربی در این باره افزوده گردد و وی با آگاهی از خطاهای جنسی پرهیز کند.^۱

تربیت جنسی عبارت از دادن آگاهی درباره‌ی مسائل زناشویی و عشق و روابط با جنس مخالف و موافق نیست، بلکه غرض دادن اطلاعات و آگاهی‌هایی به آنان در رابطه با مسائل زنانه است مثل قاعدگی چرا که اصل بر کنترل احساس و عواطف برای دچار شدن به بلوغ زودرس و دادن آگاهی‌هایی در زمینه رشد و شرایط آن‌هاست.^۲

۱. ثابت، تربیت اسلامی کتاب چهارم، مقاله «تربیت جنسی در نهج البلاغه»، ص ۵۹۵.

۲. امینی، اسلام و تعلیم و تربیت، ج ۲، صص ۱۱۴-۱۱۵.

تربیت جنسی چون باید بین امور احساسی، عقلانی، عرفی، شرعی و غریزی ارتباط متعادل و متوازنی برقرار کند، امری پیچیده است.^۱

جایگاه مادر در اسلام

هرچند همه ادیان الهی برای مقام مادر ارزش قائلند، ولی اسلام بیش از دیگر مکتب های دینی به این مسئله توجه کرده و به مادر احترام و عظمت بسیاری بخشیده است. حقوقی را که اسلام برای مادران در نظر گرفته، بسیار فراتر از حقوق دیگران، حتی پدران است؛ زیرا مادر، مربی انسان و در حقیقت، پرورش دهنده جامعه است و اوست که می تواند جامعه را به سوی سعادت یا شقاوت و بدبختی بکشانند.^۲

خداوند در قرآن از مادر به عظمت یاد کرده و مقام وی را ستوده است. وحی و الهام مستقیم خدا به مادر موسی علیه السلام، اظهار ارادت و نیکی عیسی علیه السلام به مادر، بیان زحمت ها و رنج های مادر در قرآن کریم و همچنین دستور حق تعالی به احسان و نیکی به پدر و مادر، همه گواه والایی جایگاه مادر است.

خدای متعال در آیه ۱۴ سوره لقمان، پس از سفارش به احسان والدین، در آیه ای دیگر به رنج و زحمت هایی که مادر برای فرزند متحمل می شود، اشاره می کند و می فرماید: «حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَ وَضَعَتْهُ كُرْهًا وَ حَمَلُهُ فِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَ بَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً؛ مادرش او (فرزند) را با ناراحتی حمل می کند و با ناراحتی بر زمین می گذارد و دوران حمل و از شیر باز گرفتنش سی ماه است تا زمانی که به کمال و رشد برسد و به چهل سالگی برسد.»

بیان رنج و تلاش مادر با اینکه پدر نیز در تربیت فرزند، شریک است، دلیلی بر اهمیت و ارزش کار مادر است. روشن است کسی نزد حق تعالی مقام بالاتری دارد که کار ارزشمندتری انجام دهد. نکته مهم در آیات مربوط به احسان پدر و مادر این است که خداوند نخست به نیکی کردن به پدر و

۱. رحیم پور ازغدی، ولی عبدی، «مقایسه مبانی تربیت عقیفانه در مسیحیت با اسلام»، ص ۱۰۴

۲. احسانی، نقش مادران در تربیت دینی فرزندان، ص ۲۴

۳. احقاف، ۱۵

مادر دستور می دهد. سپس بدون بیان زحمت های پدر، مشکلات و ناراحتی های مادر را بیان می کند. گویی مادر، عامل اصلی در لزوم نیکی به والدین بوده و کار او چنان ارزشمند است که احسان به پدر را نیز بر فرزند واجب می سازد. اگر نبود صبر و پایداری مادر در برابر سختی های دوران بارداری و پذیرش ناگواری های طاقت فرسای دوره شیردهی و تربیت فرزند، شاید این گونه قطعی و حتمی به احسان والدین به صورت مطلق حکم نمی شد، چنان که در قرآن کریم، مسئله نیکی به پدر و مادر با عبادت خدای متعال یکسان معرفی شده است.^۱

از ائمه اطهار علیهم السلام در تبیین جایگاه و منزلت مادر، سخنان بسیاری روایت شده است که در این بخش به برخی از سخنان و سیره ایشان در این زمینه اشاره می کنیم.

امام علی بن الحسین علیهما السلام درباره حق مادر و عظمت و منزلت وی می فرماید: «وَأَمَّا حَقُّ أُمِّكَ أَنْ تَعْلَمَ أَنَّهَا حَمَلَتْكَ حَيْثُ لَا يَتَحَمَّلُ أَحَدٌ أَحَدًا، وَأَعْطَتْكَ مِنْ ثَمَرِهِ قَلْبُهَا مَا لَا يُعْطَى أَحَدٌ أَحَدًا وَوَقَّتْكَ بِجَمِيعِ جَوَارِحِهَا وَ لَمْ تُبَالِ أَنْ تَجُوعَ وَ تَطْعِمَكَ وَ تَعْطَشَ وَ تَسْقِيكَ وَ تَعْرِى وَ تَكْسُوكَ وَ تَضْحَى وَ تَضْلِكَ تَهْجُرُ النَّوْمَ لِأَجْلِكَ وَ وَقَّتَكَ الْحَرَّ وَ الْبَرْدَ لِتَكُونَ لَهَا فَإِنَّكَ لَا تُطِيقُ شُكْرَهَا إِلَّا بِعَوْنِ اللَّهِ وَ تَوْفِيقِهِ! حق مادر بر تو این است که بدانی او، تو را حمل کرد، آن گونه که هیچ کس، دیگری را حمل نمی کند و از میوه قلبش به تو داد که هیچ کس به دیگری نمی دهد. تو را با جمیع اعضا و جوارحش در آغوش گرفت و باکی نداشت از اینکه گرسنه باشد، در حالی که تو را سیر می کرد یا [خود] تشنه باشد، آن هنگام که تو را سیراب می ساخت و نیز هراس نداشت که خود برهنه باشد، آن گاه که تو را می پوشانید و در آفتاب باشد تا تو را به سایه ببرد. خواب را به خاطر تو ترک و تو را از سرما و گرما محافظت کرد و تو نمی توانی شکرگزار خدمات او باشی مگر به یاری و توفیق پروردگار.»

این کلام امام سجاد علیه السلام که به تبیین حقوق مادر پرداخته، نشان دهنده ارزش و بزرگی مقام مادر است. حضرت با بیان این نکته که فرزند، بدون لطف و کمک خداوند متعال نمی تواند حقوق مادر را ادا کند، در حقیقت می خواهد به نوعی، بلندی مقام مادر را به فرزندان گوشزد و آنان را به

۱. احسانی، نقش مادران در تربیت دینی فرزندان، ص ۲۵.

۲. ابن بابویه، من لایحضره الفقیه، ج ۲، صص ۴۶۰ و ۴۶۱.

بنابراین کودکان در سنینی بین هفت تا ده سال باید جدا از پدر و مادر بخوابند و فرزندان دختر و پسر نیز باید جدا از یکدیگر بخوابند و آموزش این امر وظیفه مادر است.

۴- پوشاندن شرمگاهی فرزندان

نگاه به عورت کودک و نگاه کودک به عورت بزرگ سال، دو جنبه فقهی و تربیتی دارد. نگاه کردن برای کودک، حرمت فقهی ندارد و برای بزرگ سال نیز با وجود عدم ربه حرام نیست؛ اما نمی توان آثار تربیتی پوشیدگی و عریانی را نادیده گرفت.

چه کودک، عورت دیگران را ببیند و چه دیگران، عورت وی را ببینند، قبح این کار را از میان می برد و موجب بی مبالاتی و بی پروایی می گردد و هرزگی را نهادینه می کند. اما کودکانی که با این گونه موارد مواجه نبوده اند، توان مقاومتشان در برابر انحراف جنسی و میزان عفافشان، از دیگران بیشتر است. از این رو، در متون دینی، توصیه شده که نه به عورت کودک نگاه کنید و نه بگذارید به عورت دیگران نگاه کنند. همچنین کودکان را به گونه ای به حمام نبرید که موجب رؤیت عورت گردد.^۱

مادر باید موقع استحمام فرزندان خود توجه داشته باشد که با لباس آن ها را به حمام برده و فرزند پسر خود را با پدرش به حمام بفرستد. همچنین موقع تعویض پوشک و شست و شوی نوزاد و نیز بردن آن ها به دستشویی تا حد ممکن به عورت آن ها دست نزنند. برخی اوقات دیده شده که برخی مادران برای بازی با کودک خود با آلت وی بازی می کنند که این عمل بسیار خطرناک بوده و ممکن است منجر به عادت کردن کودک و خودارضایی وی شود.^۲

پس در تربیت جنسی فرزندان باید توجه داشت که فرزندان را از کودکی آموزش داد که عورت خود را از دیگران بپوشانند و با توجه به این نکته می توان فرزندان را از بسیاری انحرافات جنسی دور نگه داشت.

۱. محمدی ری شهری، حکمت نامه کودک، ص ۲۰۲

۲. رک. مرادی، نقش مادر در تربیت جنسی کودک از منظر آیات و روایات، ص ۱۱۶

۵- نظارت بر معاشرت فرزند

فرزندان بشر در تمام ادوار زندگی از ایام کودکی و جوانی تا روزگار کهولت و پیری همواره نیازمند رفاقت و دوستی دیگران هستند. همان طور که آدمی از داشتن رفیق موافق و دوست یک دل احساس مسرت می کند از نداشتن هم صحبت شایسته و مناسب آزرده خاطر می شود.^۱ همسالان و دوستان از راه های خاصی در شکل گیری شخصیت، رفتار اجتماعی، ارزش ها و نگرش های یک دیگر دخالت دارند. هر چه مقدار دوستان بیش تر و روابط آن ها به فرزند نزدیک تر باشد تأثیر آن ها بیش تر می شود. بنابراین یک مادر باید در انتخاب دوستان مناسب به فرزند خود کمک کند تا علاوه بر تأمین نیاز او به دوستی به حفظ و تقویت عفت در بیرون از خانه، یاری رسانش باشد.^۲

در تربیت جنسی دختران باید به ارزش وجودی خود آگاه شود. او باید بداند که از دیدگاه روان شناسی اجتماعی، کانون خانواده مهم ترین وسیله تحکیم توان و سلامت اخلاق و روان جامعه است و بیش ترین نقش در حفظ رابطه ای مقدس و صمیمی و وحدت میان اعضای خانواده نیز برعهده ی زن قرار داده شده چرا که وجود زن سرشار از عواطف انسانی است و تجلی گاه این احساس، نقش مادری است و این مسیر نیست مگر با حفظ عفت زن در مقابل هوس ها و گناهان از طرفی دیگر باید آگاهی های لازم درباره منحرفان و خطرات آن ها و چگونگی مقابله با آن ها و دوری جستن از عوامل و محیط های آلوده به گناه به وی داده شود؛ لذا مادر باید نیاز به حمایت های اجتماعی و میل به دوستان و همسالان را که از نیازهای فطری فرزند دخترش است درک کند و آن ها را بر آورده سازد و تحت نظارت های مختلف خود قرار دهد. علاوه بر این که ارزش وجودی او و عفتش را برایش روشن می سازد در عین حال آگاهی های لازم را به او می دهد. به این طریق عفت دختر را در محیط بیرون از خانواده هم حفظ و هم تقویت می کند.^۳

طبق آن چه بیان شد، مادر باید مواظب دوستی ها و معاشرت های فرزندان خود به ویژه دختران باشد؛ چون دوست تأثیر زیادی بر انسان می گذارد و می تواند او را در مسیر سعادت یا شقاوت قرار دهد.

۱. شریعتمداری، تعلیم و تربیت اسلامی، ص ۶۳.

۲. حسینی نژاد، نقش مادر در عفت دختران، ص ۱۰۷.

۳. همان، ص ۱۰۸.

نتیجه گیری

تربیت در اسلام اهمیت زیادی دارد. بخشی از این تربیت مربوط به تربیت جنسی فرزندان است که عمده آن، بر عهده مادر است؛ چون مادر از بدو تولد، بیشترین ارتباط را با فرزندان دارد.

تربیت جنسی کودکان از مسائل مهم خانواده است که در سعادت و شقاوت کودک موثر است. پدر و مادر باید برای رسیدن به این هدف، تمامی تلاش خود را به کار گیرند. وظیفه مادر در تربیت جنسی فرزندان بسیار مهم است و مادر باید با عمل به این وظایف، کودک را به خوبی تربیت کند.

رعایت پوشش مناسب در خانه یکی از وظایف مادر است. مادر با پوشش مناسب در خانه مانع بلوغ زودرس فرزندان می شود. وظیفه دیگر، تمایز تربیت دختر و پسر است. مادر باید در تربیت فرزندان توجه داشته باشد که دختر و پسر هر کدام ویژگی های خاص خود را دارند و باید طبق این ویژگی ها تربیت شوند.

مکان خواب فرزندان باید در سنین هفت تا ده سالگی از پدر و مادر جدا شود و فرزندان دختر و پسر نیز باید جدا از یکدیگر بخوابند. کودکان باید از همان دوران کودکی پوشاندن شرمگاه خود را بیاموزند و مادر باید به خوبی فرزندان خود را در آموزش دهند.

یکی دیگر از وظایف مادر، نظارت بر معاشرت فرزندان است. مادر باید مراقب باشد تا فرزندانش با چه افرادی دوست هستند و با آن ها معاشرت می کنند؛ چون دوستان ناباب باعث می شوند که فرزندان به بلوغ زودرس برسند و این خود خطر بزرگی در تربیت جنسی فرزندان است.

فهرست منابع

* قرآن کریم

کتاب های فارسی

۱. احسانی، محمد نقش مادران در تربیت دینی فرزندان، قم: دفتر عقل، ۱۳۸۷.
۲. امینی، ابراهیم، اسلام و تعلیم و تربیت، انجمن اولیاء و مربیان، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۲.
۳. شریعتمداری، علی، تعلیم و تربیت اسلامی، چاپ ۲۸، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۹۸.
۴. حسینی نژاد، سید مجتبی، نقش مادر در عفت دختران، تبریز: انتشارات عاصم، ۱۳۹۸.
۵. رضایی اصفهانی، محمد علی، فلسفه احکام و تربیت، قم: انتشارات پژوهش های تفسیر و علوم قرآن، ۱۳۹۱ ش.
۶. رضوانفر، احمد، توصیه های پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم به خانواده، قم: کتاب طه، ۱۳۸۶.
۷. مرادی، عارفه، نقش مادر در تربیت جنسی کودک از منظر آیات و روایات، مطالعات روانشناسی در علوم انسانی، ۱۴۰۰.
۸. محمدی ری شهری، محمد، حکمت نامه کودک، قم: موسسه علمی فرهنگی دارالحديث، سازمان چاپ و نشر، ۱۳۸۵.

کتاب های عربی

۹. ابن بابویه، محمد بن علی، من لایحضره الفقیه، بیروت، دار الاضواء، ۱۴۱۳ ه. ق.
۱۰. متقی، علی بن حسام، کنز العمال، بیروت: موسسه الرساله، ۱۴۰۹ ق.
۱۱. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام لإحياء التراث، بی تا

مقالات

۱۲. احسانی، محمد، «مادر، معمار تربیت»، ماهنامه شمیم یاس، ش ۵۱، خرداد ۱۳۸۶.
۱۳. جوکار، محبوبه، «الگوی تقویت حیا در سبک زندگی اسلامی»، ماهنامه معرفت، ش ۱۸۶، خرداد ۱۳۹۲.
۱۴. حاجی ده آبادی، محمدعلی، جعفری، جهانرخ، «مسائل تربیتی دختران از منظر قرآن و روایات»، فصلنامه علمی پژوهشی بانوان شیعه، ش ۱۸، زمستان ۱۳۸۷.
۱۵. حافظ ثابت، تربیت اسلامی کتاب چهارم، مقاله «تربیت جنسی در نهج البلاغه»، قم، مرکز مطالعات تربیت اسلامی، ۱۳۷۹.
۱۶. رحیم پور ازغدی، ولی عبدی، طاهره، «مقایسه مبانی تربیت عفیفا نه در مسیحیت با اسلام»، فصلنامه اسلام و پژوهش های تربیتی، سال یازدهم، ش ۲۱، بهار و تابستان ۱۳۹۸.
۱۷. زنداویان، احمد، شمشادی، صادق، «ابعاد و مراحل تربیت جنسی دختران و زنان از نظر اسلام»، فصلنامه علمی پژوهشی بانوان شیعه، ش ۲۵، زمستان ۱۳۸۹.
۱۸. ضیائی آسیابان، فرزانه، «تحولات اجتماعی و بروز تعارضات در خانواده»، دوفصلنامه میراث طاهها، ش ۷، زمستان ۱۳۹۹.
۱۹. طبرسی، راضیه، «در مسیر تربیت»، ماهنامه نامه جامعه، ش ۹۸، آبان ۱۳۹۱.